

Klussen in de behandelkamer

Recht, onrecht en ethische reflectie

AnnePauline Cohen, kinder- en jeugdpsychiater

17 juni 2011

TIJD?

- * 600 miljoen euro bezuinigingen op GGZ
- * Overheveling van de KJP naar de gemeente (afweging lantaarnpalen vs. GGZ) i.p.v. “recht op GGZ”
- * “Passend onderwijs” met afschaffen van speciaal onderwijs en/of PGB
- * Afschaffen van gelden voor tolken

Juridische c.q. ethische vragen

1. Ouders willen therapie voor dochter (11).
Meisje wil niets.
2. Adolescente (17) vertelt th. over suïcidaliteit.
“Zeg niets tegen mijn ouders!!!”
3. Jongen (14) heeft gestolen. Behandeling start.
Advocaat vraagt brief voor rechtszaak.
4. Leerkracht belt over 8 jarige naar th.
Zorgen rond KM tijdens bezoek aan vader.
“Zeg niets tegen moeder!!!”

Marina 15 jaar eetstoornis

- Aanmelding door kinderarts:
ernstig ondergewicht met sec.amenorrhoe

*A.P.Cohen e.a.
Wikken en wegen bij een meisje
met anorexia nervosa.
Probleem georiënteerd denken in
de GGZ: juridische dilemma's.
Red. E.Barkhof e.a. 2011*

Uitnodiging

- Telefoon: moeder neemt op om afspraak te maken.
- M: Marina vindt verwijzing onzin, komt mee “omdat M het belangrijk vindt”.
- Vraag aan M: ook P uitnodigen voor afspraak.
- M: hij speelt na echtscheiding 5 jaar geleden geen rol meer.

Afspraak

Met wie?

Argumenten...

Ouderlijk gezag

- Is het van belang om te weten wie ouderlijk gezag heeft over Marina? Waarom???
- Raadpleeg gezagsregister!

*Medisch Contact 21, 2011; 1338-1340: Uitspraak CTG
Beide ouders informeren – ook bij intake!*

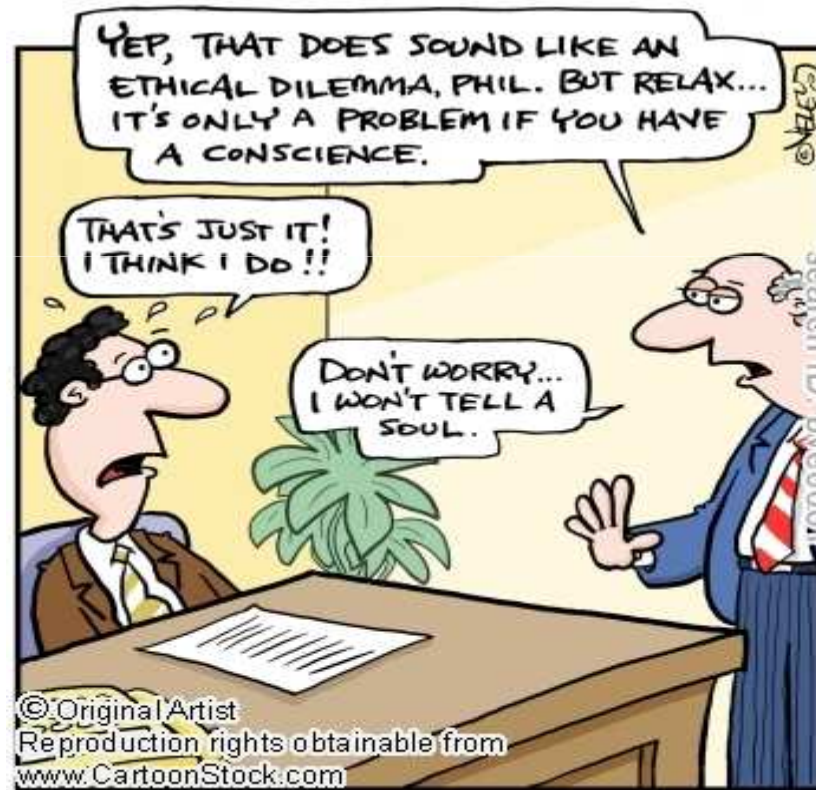
Anamnese

- Marina volgende dag met M. Tegenzin.
- M praat. Sinds kort toenemend strijd over eten. M vindt Marina “veel te mager”.
- Marina “niet braken of laxeren”;
voortdurend denken over hoeveel ze eet,
telt calorieën en vindt zich veel te zwaar.

Anamnese, vervolg

- Waar is vader?
- Marina barst los: “heb niets met hem te maken, heeft niks over me te zeggen. Ik kom niet meer als hij erbij wordt gehaald.”
- Moeder wil onder vier ogen spreken, want “Marina heeft nu hulp nodig”.

Dilemma?

Ethisch handelende psycholoog

Geleid door volgende principes:

- welzijn van anderen bevorderen
- geen schade veroorzaken
- autonomie van anderen respecteren
- eerlijk zijn
- betrouwbaar zijn

Meara, Schmidt & Day, 1996 The Counseling Psychologist, 24, 4-77

Ethische principes in wetgeving

- WGBO** - Goed hulpverlenerschap
- Autonomie, wilsbekwaamheid
- Informed consent
- BIG** - Deskundigheid
- BOPZ** - Proportionaliteit en subsidiariteit
(WVGGZ - Schadebegrip centraal)
- WKCZ** - Rechtvaardige omgang met klachten

Ethiek en moraal

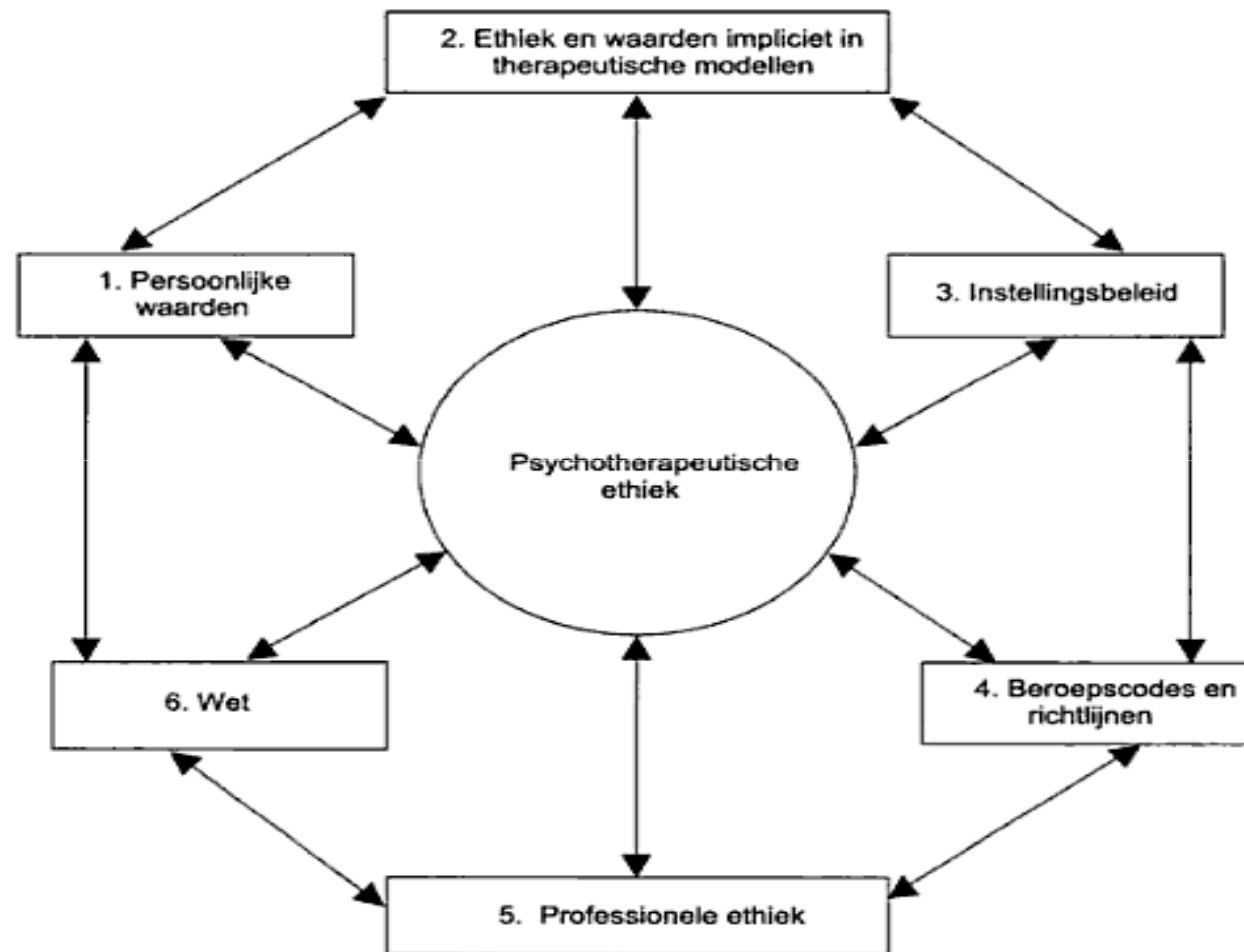
Moraal- *mores*: gewoonten, voorschriften en goede manieren

Moraal is de leer van goed en kwaad

Ethiek- *ethikos*: karakter

Ethiek is de reflectie op goed en kwaad; de verschillende manieren om moreel te leven te begrijpen en te onderzoeken

*Uit:
Ethische dilemma's,
van Weel, Reichart,
red. F.Verhey, 2005
Integratieve
kinder- en jeugd
psychotherapie*

Figuur 40.1 Bronnen van psychotherapeutische ethiek (naar Bond, 2000)

Professionele ethiek

Eed van Hippocrates 4de eeuw voor Christus

1. autonomie
2. niet schaden
3. weldoen
4. rechtvaardigheid

Manuscript van de Eed van Hippocrates

12de eeuw in de vorm van een kruis

Psychotherapeutische ethiek

- * Professionele ethiek
- * Persoonlijke waarden
- * Wet en regelgeving (BIG, WGBO, WKCZ, BOPZ, Kwaliteitswet Zorginstellingen, Rechten van het Kind (VN, 1989; 1994 NL), Meldcodes kindermishandeling, jurisprudentie ook Europees Hof)
- * Beroepscodes en richtlijnen
- * Instellingsbeleid
- * Impliciete ethiek in modellen: diagnostisch en therapeutisch

Impliciete ethiek

➤ Diagnostische modellen:

Klachten kind verweven met gezinsfunctioneren?

Homoseksualiteit een ziekte?

Wat is “ziek”, wat niet?

➤ Therapeutische modellen:

Mate van autonomie anders in directieve vs. non-directieve modellen. Gebruik paradoxen. Voorschrijven “ziek” gedrag. Keuze van interventies. Etc!

Dilemma's in psychotherapie

Iets meer dan 50 %: ethische dilemma's

- Weldoen vs. recht op vertrouwelijkheid
- Informed consent: hoeveel vermelden?
- Deskundigheid bij opleidingen

MacKay & O'Neill, 1992, Ethics behavior, 2, 227-244

Morenz & Sales, 1997, Ethics Behavior, 7, 1-14

Dilemma's in K&J psychotherapie

- Wat is “in het belang van het kind”?
- Th. als pleitbezorger voor het kind....
- Hoe verhouden belangen kind en die van ouders zich tot elkaar? Meerzijdige partijdigheid van therapeut?*
- Behandeling (bijna) altijd multidisciplinair; leden van het multi team verschillende ethische codes...

**Geertjens L, Balans van belangen, het perspectief van de hulpverlener.*

Kinder- en jeugdpsychotherapie 2004,31,19-28

Intimiteit in psychotherapie

- ❖ Casus Fatima, 8 maanden oud
- Ernstige fysieke kindermishandeling op leeftijd van drie maanden. Dader??
- Behandeling cf. protocol van Turnell en Essex
- **Bij einde behandeling: omhelzingen therapeut door familie van moeder**

Als er 'niets aan de hand' is. Een oplossingsgerichte methode bij ontkenning van kindermishandeling. A. Turnell en S. Essex, 2010.

Als regels geen houvast bieden...

- Cliënte neemt initiatief tot omhelzing
- Schending autonomie indien gebaar afgewezen.
- Respect voor autonomie niet: instemmen met keuze ander.
- **Respect betekent: wens meer lichamelijke nabijheid niet veroordelen, je verplaatsen in situatie cliënt en bedenken: hoe wil ik benaderd worden.**

Vervolg

- Respect autonomie is hier: opmerkzaam zijn t.a.v. beleving cliënt
- Eerlijkheid en betrouwbaarheid door non-verbale communicatie: afstand.
- Ook betrouwbaar:

niet ongenueanceerd “waarheid”
en confrontatie zoeken.

Regelethiek vs. deugdenethiek

- Regel- of plicht of “smalle” ethiek
- Deugden- of houdingsetiek

past beter bij menselijke complexiteit
die zich niet altijd laat vatten in
rechtlijnige paradigma's

Leijssen, M. 2009 Beroepsethiek

Waarden, rechten en plichten in psychotherapie en hulpverlening

Regel- of plichtethiek

- Universele principes, rechten en plichten
- Geen invloed specifieke levensbeschouwing
- Bij voorkeur juridisch geregeld

Wat moet ik doen?

De ideale handeling.....

Deugden- of houdingsethiek

- Aristoteles: deugd is middenpositie tussen twee extremen
- Oog voor houding van de persoon
- Oog voor motief waarmee men handelt

Hoe zal ik zijn?

Het ideale karakter.....

De ethiek van psychotherapie...

- Psychotherapie als construct of manipulatie?
- Een vergelijking in ethische beslissingen tussen 30 gezinstherapeuten en 30 individuele therapeuten

*Ethical Decision Making among Family Therapists and Individual Therapists
Newfield, S et al Fam Proc 39:177–188, 2000*

Onderzoek onder 60 therapeuten

- 3 soorten dilemma's
 - persoonlijk
 - individueel hypothetisch
 - gezins hypothetisch
- Hoe tot oordeel komen?
- Verrassing: grote overeenkomsten gezins- en individuele therapeuten

Ethische besluitvorming; uitkomst

- Rationeel-evaluatieve argumenten voeren bij dilemma's in psychotherapie niet boventoon
- Zorgargumenten m.b.t. individuele noden van cliënten in de context van interpersoonlijke relaties staan voorop

Ahmed, 9 jaar

- Verwezen: therapie i.v.m. trauma verwerking
- Seksueel misbruik door vader; deze in detentie.

- M en partner akkoord
- P geen toestemming
- Gezinsvoogd akkoord
- Wat nu?

Discussie?

Uitwerking Ahmed

wettelijk

Ahmed en ethiek

Aristoteles: de keuze voor het juiste
midden....

Dennis, 18 jaar

- Forensische jeugdpsychiatrische poli
- Zwervend op straat
- Diefstallen: reclassering, behandeling
- Sinds kort psychotherapie
- In therapie: MOORD!

Dennis, vervolg

- Leven van verwaarlozing in instituten
- Vlak voor 18: geen instelling meer
- Zwerft. Onderdak van onbekende man
- 's Nachts in slaap overmeesterd en verkracht. Slaat man dood.
- Nooit iemand verteld. Vanaf start behandeling tegen therapeut “je bent de enige die ik vertrouw.”

Geheimhouding!!!! Of niet?

Wat nu?

Verschillende dilemma's

1. Het al dan niet doorbreken van het beroepsgeheim naar politie? Conflict van plichten?
2. Therapeutisch handelen t.b.v. cliënt en therapeut
3. Wel of niet bespreken in het team/ met betrokken collega's bij zelfde cliënt

Eveline, 11 jaar

- Verwezen door huisarts: brief

"Ouders in scheiding. E. plast weer in bed, slaapt slecht; hoofd-en buikpijn erger na bezoek aan vader".

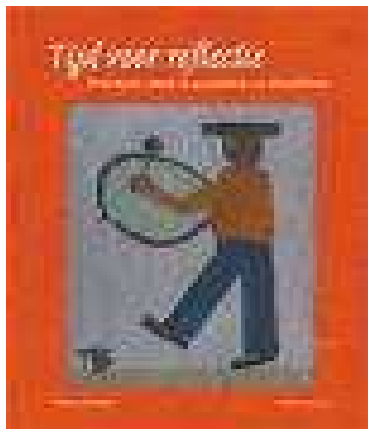
- Komt met moeder
- Kindertherapie start...

Dilemma's?

- Vertrouwelijkheid van therapie Eveline
- Toestemming P?
- Belang E. vs. ouders als (strijdend) ouderpaar
- E. wil dat strijd stopt
- Ouders : belangen E. niet geschaad in hun strijd
- Bij AMK melding: geen reden onderzoek

Ethische reflectie

1. Leren (h)erkennen van morele aspecten
2. Leren bespreken van morele aspecten
3. Gezamenlijk zoeken naar “wat is goed om te doen; hoe is goed om je op te stellen”.

Verkennen van vaak impliciete opvattingen over wat goede zorg zorg is: deze expliciteren.

Tijd voor reflectie, 2009. D. Bauduin & M. Kanne

Ethische reflectie; waartoe en hoe?

Waartoe?

Bevordert 1. motivatie 2. inspiratie 3. bezieling

Hoe? met collega's op zoek naar

- Wat is kern van het probleem
- Welke alternatieven voor “goede” hantering

Vormen?

Socratische dialoog, moreel beraad, dilemma methode, drievragenmethode, etc.

Methodische ethische reflectie?

- Therapeut formuleert feitenrelaas plus gevoelens en klemmende eigen vragen
- Gespreksleider leidt procedureel
- Collega's: stellen alleen vragen en verplaatsen zich in schoenen van therapeut: gevoelens, handeling, oordeel
- Wat is voor ieder de essentie
- Voor- en nadelen van keuze om "recht" te doen

Omar, 11 jaar

- Met ouders naar NL uit Afrika
- Asielprocedure
- Behandeling i.v.m.
angsten/stemmingswisselingen/zwerven
- Ontwikkeling: is/lijkt veel ouder??
- Er is een geschikte (middelbare) school; maar
formeel: te jong!

Dilemma Omar

Vasthouden aan leeftijd 11:

- ✓ voordeel: behandeling in NL mogelijk
- ✓ nadeel: geen geschikte school aanwezig

Opgeven vermoedelijke leeftijd 14-16 jaar:

- ✓ voordeel: ontwikkelingskansen veel beter door geschikte school
- ✓ nadeel: uitwijzen uit NL voor hele gezin
geen kans op behandeling Afrika

Ter afronding.....

Recht maakt ons bang, maar.....

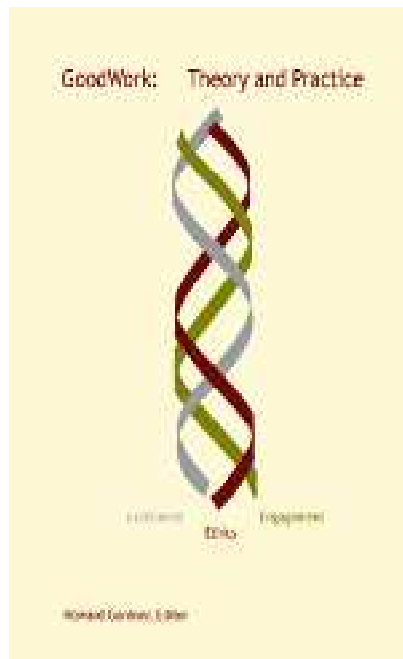
- als we handelen als “goed hulpverlener”
- als we opschrijven wat we doen
- als we transparantie betrachten naar cliënten, leidinggevenden en collega's (cf. professioneel reglement)
- ons gewetensvol afvragen: “goed” gehandeld?

Dan: zelden tucht-/strafrechtelijke veroordeling.

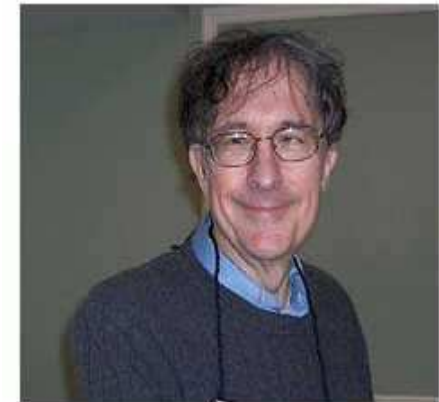
(Alleen: geen seksuele grensoverschrijding, geld afhandig maken of fraude t.a.v. zorgverzekeraars)

Howard Gardner (2003)

- Market, money, me
- Excellence, ethics, engagement

www.beroepseer.nl

de **Bascule**

REIS

zo ver je kunt

KIJKEN.

daarna kun je

verder

ZIEN.